

International Journal of Sanskrit Research

अनन्ता

ISSN: 2394-7519
IJSR 2015; 1(3): 32-34
© 2015 IJSR
www.sanskritjournal.com
Received: 01-03-2015
Accepted: 16-03-2015

MWV.B.Mhyky eh.kk
fnYyh fo'ofok|ky;] fnYyh

egkfyx 'ML=h fojpr mlk; : ide-eaifrfcfcR l ekt

MWV.B.Mhyky eh.kk

nf{k.k iks+dfo egkfyx 'kkL=h dk tle 1897 bz ea eakl ds ratkjs ftys ea fr#okyackMq uked xte ea, d, ds ifjokj ea gq/k Fkk] tks vusdka ihf<+ka ls l hNir ds ikf.MR; ds fy, l fo [; kr gA l hNir ds usq; ea os ml fo'k'V ifjokj ds l q kx; ifrfuf/k gA mlugkaus l hNir ea dko;] [k.Mdk0;] l kfgR; 'kkL=] 0; kdj.k] l xhr fo'k; d xhFkka ds l kFk&l kFk ukS; idka dh jpuk dh gA ^mlk; : ide* igl u ea bl vk/kfud : iddkj us rRdkyhu l kektfd fLFkr dk o.ku fd; k gs tks 19oha 'krkCnh ds ledkyhu Hkkjrh; l ekt dks fpr=djus ea egRoiwz gA iR; d l ekt dh viuh dN vk/kkHkr eku; rk; a vls fo'kSkkr; j gsrh gS ftuds vk/kkij ml l ekt dk Lo; i tkuk tk l drk gA eut; , d rdZkhy ik.kh gS tks vius lokax.k fodkl ds fy, l ekt dk l xBu djsd vfr ikphu dky l s l kFk&l kFk jgrk vk; k gA ; g vko'; d Hkh gS D; kad ifkd jgdj ml dh thou ; k=k dfBu gh ugha vl EHko Hkh gA l ekt ea jgdj og , d nls ds l Ei dZ ea vkrk gS vls ijLij , d nls ds fopkjka l s l Hkkfor gsrk gA fdl h Hkh nsk ds l kfgR; ea ml ; q dh l ektfd 0; oLFkk dk fp=.k LokHkkfod gs D; kad l kfgR; ea l ekt ifrfcfcR gsrk gA bl vk/kfud : iddkj us ^mlk; : ide* ea rRdkyhu l ekt ds iR; d i{k&ifjokj] ukjh f'k{k] fookg] ngst&iFkk] f'k{k] jgu&lgu] [kku&iku] os kHkk] fpdfRl k fof/k] ykd eku; rk; j vls tu&fo'okl vkfn ij idk'k Mkyk gA

ifjokj&eut; l ektfd ik.kh gA l ekt vls ekuo dk xgk l Ecl/k gA ekuo dks viuh vko'; drkvlka dks iwz djs ds fy, l ekt ij vkJr jguk iMrk gA ifjokj l ektfd l xBu dk e; vx gA ifjokj dh l ektfd thou dh l clsvkulndkj l l Fkk gA 'kkfUrdepkj] ukuo jke fy[krs gA fd& ^ifjokj ekuoh; l xBuka dh ewy bdkbz gs vls l ektfd fodkl dh igyh l h<k gA l ektfd drb; ka dk ikyu djkus ds fy, ifjokj ekuoh; 0; fDrRo ds fodkl ea cgr; ; kxnku nsk gA¹ Hkkjrh; l ekt ea l a Dr ifjokj izkkyh iwZ l s gh pyh vk jgh gS tksfd rRdkyhu l ekt ea Hkh fo]eku FkA fdlurq ckn ea l a Dr ifjokjka ds cl/okjs gkaus yxs FkA² ifjokj dk l oI okZ fir k gh gsrk FkA ^mlk; : ide* ea dDdV/Lokeh dks ifjokj dk e;[k; k crk; k x; k gA³ og vius ifjokj l Ecl/kh l Hkh fu.kz Lo; a yrk gA l a Dr ifjokjka ea dHkh&dHkh l kl vls cgwea ijLij dyg Hkh gls tkrh FkA tS sfd filiyh vls ml dh cgw'keik dh dygA⁴

fookg&Hkkjrh; l ektfd <kps ea fookg dk egRoiwz LFkk gA l h dckjka ea fookg dh fo'kSkkr l Hkh l h dckjka l s c<ej gA fookg 0; fDr ds thou dk , d egRoiwz v/; k; gA xgLfk vkJe dh fHkFk vls ikfjokjfd <kps dh vk/kkij'kyk gA⁵ Hkkjrh; l ekt ea nks fookg nks vlRekvlka dk e/kj feyu] tle tleklrjka dk l Ecl/k] i#^kkfz prIV; dh ifr vls lokax.k fodkl dk l k/ku ekuo x; k gA fdlurq vk/kfud Hkkjrh; l ekt ea ik'pkr; f'k{k vls l hNir] uxjhdj.k] l ektfd pruk vkfn us fookg dks cgr; iHkkfor fd; k gA ikphudkyhu l ekt ea fglu/vka ea fookg ds l e; xk[-] tkfr vkfn vusd fu'kSkka dk ikyu fd; k tkrk Fkk] fdlurq rRdkyhu l ekt ea ; s ik; % ylr gsrk tk jgs gA bl igl u ea Hkh ; s iFkk; a Li"V fn[kkbz nrh gA bl ea NUnkofk }kjk eaty k ds dy'khy⁶ rFk filiyh }kjk tkr&fcjknjh⁷ dh ckr dgh xbz gA ^mlk; : ide* ea iE&fookg dk Li"V mYys[k ikr gsrk gA Nkxy viuh ifedk eaty k ds l kFk iE&fookg djs dk fu'p; djrk gA⁸ ekr'fir viuh du; k ds fy, ; kx; oj dh ifr ds fy, iz Ru djrs FkA⁹ fookg 'kkk&egwZ ea gh l Eilu djuk mpr ekuo tkrk FkA¹⁰

Correspondence
MWV.B.Mhyky eh.kk
fnYyh fo'ofok|ky;] fnYyh

ngst iFk&rDkyhu Iekt ea ngst&iFk Hkh ipfyr FkA tks or&ku Ie; ea ,d 0; olk; cu x;k gA 'mHk; : ide* ea dDdV/Lokeh }kjk dU; k i{k okyKa Is ngst yus dh ckr Li"V dgh x; h gA¹¹

L=h f'k{kk&bl Ie; L=h f'k{kk iw&-% mi{kr FkA rDkyhu Iekt ea ukfj; ka dks ?kj ij gh f'k{kk nh tkrh FkA 'mHk; : ide* ea opuk uked dU; k dks ?kj ij gh f'k{kk UR;] Ichr fl [kk; s tkus dk mYy{[k iktR gkrk gA¹² ogh] nU jh vj{ 'kgjka ea fL=; k; i#''ka ds l kFk f'k{kk xg.k dJus yxh FkA¹³ xteh.k Iekt ea fL=; k; vf/kd&kr-% ?kj dk dkedkt gh djrh Fkh] fo'kSk : i l s og ikd'kkyk ea 0; Lr jgrh FkA¹⁴

f'k{kk&Hkkjrh; Iekt ea ikphu dky l s gh f'k{kk eut; ds dks) d vj{ vk/; kRed fodkl dk , d egRo iw&ek; e jgh gA vaxst h 'kkl u l s iw& Hkkjrh ea ikphu f'k{kk i) fr ipfyr Fkh] fdUr q ik'pkr; I H; rk , oa l &Nfr ds iHkko l s Hkkjrh ea vaxst h f'k{kk ds ipkj l s ikphu Hkkjrh; ijEijk; , /kney iMey yx x; h FkA

Hkkjrh; ka us ik'pkr; f'k{kk dks bruh yxu l s vj{k dln dJds viuk; k fd muea l s fdrus gh uo f'k{kr rls migl kLin : i l sudyph cu x; } ftudk u dksZ if'pe l s l Ecl/k Fk vj{ u iw& l A 'mHk; : ide* dkyhu Iekt ea; gh fLFkr Li"V fn[kkbZ nrh gA buea ot'kksk] dDdV/Lokeh l s Li"V 'kCnka ea dgrk gS fd&

**fonSk oSHk'k< ; k% i fHkuxr; ksujkA
foi d'k' kuS kUr Lot ul; kfi umukA¹⁵**

vfkr- fd vkt dy ds ; pk fonSk kh oL=ka rFk Hk'k l s l d FTtr gkdj fdl idkj vius cl/kat uka l s nJ gkr tk jgs gA rDkyhu Iekt ea vaxst h f'k{kk ds ifr v&''kz k cgr vf/kd Fk] ylx f'k{kk ds fy, fonSk ka ea Hkh tkr FkA¹⁶ bl dkj.k Hkkjrh; ka }kjk ik'pkr; l &Nfr dks viukus ds dkj.k os l c ik'pkr; gkr tk jgs FkA¹⁷

jgu&l gu %kE; thou%l Iekt dh mlur ; k vutur n'kk dk Kku Iekt ds jgu&l gu l s Kkr gkrk gA ikphu dky l s y&dj vkt i; Dr Hkkjrh; Iekt ea nks oxk& dk fuokl gesk l s fn[kkbZ nrk jgk g& 1/4 1/2 mPpoxl 1/2 fuEu oxA mPp oxl ds vf/kd&kr-% ylx 'kgjka ea fuokl dJrs g& ogh fuEu oxl ds vf/kd&kr ylx xkoka ea ; gh fLFkr 'mHk; : ide* dkyhu Iekt ea Li"V fn[kkbZ iMf h gA

'mHk; : ide* ea dDdV/Lokeh }kjk Li"V 'kCnka ea mYy{[k fd; k x; k gSfd 'kgj ea jgus okys ylxka dks xkpa ea jguk vPNk ugha yxrk gA¹⁸ dDdV/Lokeh ds eflr'd ea xkE; l &Nfr ds ifr mi{kk dk Hkko gA og xteokl l s rks vj.; okl dks JSB ekurk gA¹⁹

xkE; thou dh foHkku fol xfr; ka dks mNkyrs gq Nkxy cMs dBkj 'kCnka ea vkykpk Hkh dJrk gA²⁰ xteh.k Iekt ea Hkshkko Hkh cgr vf/kd 0; klr FkA

[kui ku&] [kui ku ds l Ecl/k ea 'mHk; : ide* ea cgr de o.ku fd; k x; k gA bl dk eq; dkj.k ukVdka ea Hkstu ukfn dks jaxep ij fn[kkus ij fu'kSk gA²¹ y&du rDkyhu Iekt ea Hkstu idkrs Ie; LoPNrk dk fo'kSk rks ij /; ku j[kk tkrk FkA xteh.k Iekt ea fdl h dk t&k Hkstu ugha [kk; k tkrk FkA²² y&du 'kgjka ea ylx bl ij fopkj ugha dJrs FkA

oSHk'k&'mHk; : ide* ea oL= vj{ vkHk.k.ka dk vf/kd mYy{[k iktR ugha gkrk gA rDkyhu Iekt ea l keku; r; k i#''k /ksh vj{ dkrk gh igurs FkA D; k&d bl iglu ea Nkxy }kjk o) 'kkDoj ds fy, /ksh vj{ dkrk ykus dk mYy{[k iktR gkrk gA²³

fpfdRI k fo'l&ekuo thou ea fpfdRI k dk fo'kSk LFku g& l k&okLF; vj{ uhj&rk dh iktR ea fpfdRI k dk egRo iw& ; k&nku gA rDkyhu Iekt ea os] vj{ fpfdRI d gkr Fk] tks jks&funku vj{ jkski pkj ea fl) glr fn[kkbZ iMf s gA

yk&ekU; rk; vj{ tu&fo'okl &ikphu dky l s gh Hkkjrh; ka ds thou fuekZk ea y&ekU; rkva vj{ y&ekU; fo'okl ka dk fo'kSk ; k&nku jgkA vk/kqud Hkkjrh; Iekt ea Hkh vU/k&fo'okl ka dk vHkko ugha gA mHk; : ide-dkyhu Iekt ea ; s Li"V fn[kkbZ nrh gA rDkyhu Iekt ea ylxka dh y&ekU; n&oh n&rkva ea vVy vkLFk FkA²⁴ ylx HkX; ij Hkh iw& fo'okl dJrs FkA²⁵ T; k&r'k vj{ eg&Z dk Hkh n&ud thou ea cgr egRo FkA²⁶

fu'd'k&mi; Dr foopu ds vk/kj ij dgk tk l drk gS fd mHk; : ide-iglu ea fpr Iekt tgk; , d vj{ ngst iFk] i k j&okj d c;Vokj Hkshkko vkfn fol xfr; ka l s ; Dr fn[kkbZ nrk g& rks ogha nU jh vj{ Iekt ds ylxka dh [kyh ekuf l drk dk ifjp; Hkh i&nr iglu ea iktR gkrk gA l k& ea dga rks dfo ds bl iglu dk ey m&ns; i k'pkr; l &Nfr ij dV&k dj Hkkjrh; xkE; Iekt , oa l &Nfr dks 'vkn'kZ fn[kkuk jgk gskA

l nhZ l ph

1. 'k&r d&ej ukujke 0; kl] jkek; .kdkyhu Iekt] i: 96
2. mHk; : ide] i: 23
3. ogh] i: 14
4. ogh] i: 20&21
5. 'k&r d&ej ukujke 0; kl] jkek; .kdkyhu Iekt] i: 107
6. dhnd-r&ka d&kuo; kfn& mHk; : ide] i: 28
7. f/kd- [kyq 'k&fydke-mr eat&yeA ; fn d&fnt o&kl; k&A ogh] i: 36
8. ogh] i: 36
9. ogh] i: 13
10. ogh] i: 19
11. fir k rs RoRI eqz ku0; ; a oj 'k&df&r r&ooi k& ; fuo&krA ogh] i: 14
12. Roka i&.kf; r&krJ) s p r% opuk; k xku/ko' k& i&R; r&A vk&ye/; kl; r&A ukxfj dukjh l eq&kj k% ifrik | Urs l iz; RueA ogh] i: 13
13. ogh] i: 38
14. ogh] i: 23
15. ogh] 'y&ekU; 6] i: 4
16. mUk; Z fl U/k& xE; fl rkofuar ka rhjs fo/kk; ol fr&el ki xk; k&A A&f'o'k& e; s u xfr eqts j&T; kfJ; k l eq; kL; fr nhl; eku&A ogh] 'y&ekU; 11] i: 6
17. i k&=0; Draud ik'pkr; eflr HkZ Va LFkukr- i kfi uk&A&u& k&A ds k& N&U& foL&ris foi Hkko% fo&pr T&T k&ra H& b&kr&) k&A ogh] 'y&ekU; 19] i: 5&6
18. ogh] i: 5
19. ogh] i: 5

20. i'kqk; e=R; kuka thoueA ; r%
I Luki ; flUr efg"kku-I i ykygLrk%
{ks=k. ; VflUr cgq dnZenlrj.kA
HkRok Loi flUr dygku-fonAr; ulrku-
ykds fLFkrkFLkreeh u r q pr; UrAA mHk; -] 'ykd 23] i:
10
21. I kfgR; niZk] 6@15
22. mHk; : i de] i: 8
23. bna rs I kklj [k.Ma dfVoL= x'gk.kA bnefi dppa roA ogh]
i: 19
24. ogh] i: 26
25. ogh] i: 26
26. 26- ogh] i: 19